

Ordning i augiasstallet

Om Svenskt visarkivs historia

Sven-Bertil Jansson

Även om Svenskt visarkiv med sina 50 år på nacken inte är någon lastgammal institution, så går dess historia tillbaka till en epok som idag känns tämligen avlägsen. Arkivet kom till vid 1950-talets början tack vare en nära beröring mellan vissång, forskning och kapital. Det var en tid då relativ frid rådde på arbetsmarknaden, ett solidariskt samhälle höll på att byggas upp och industrin såg fram mot en ljus framtid. På haven klöv de svenska rederiernas fartyg vågorna med framgång. Det var då de möttes, visornas vän Sven Salén och visdiktaren och forskaren Ulf Peder Olrog. Utan skeppsredaren hade visarkivet aldrig grundats då, än mindre överlevt de första späda åren av sin existens. Ty för att kunna utvecklas behövs både en kammare att bo i och en slant att livnära sig av. Båda delarna kom ur Saléns hand.

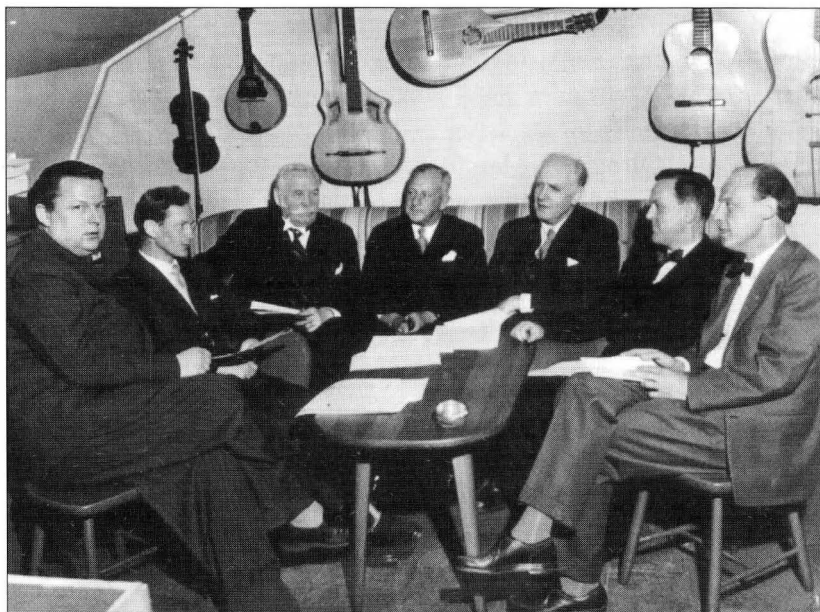
Men det vore orättvisande att jämställa vad som hände då med dagens företagssponsring av kulturen. Nu är företagens bidrag till museer, teatrar och annat otänkbara om inte sponsorn skördar prestige och i förlängningen ekonomisk vinst. I fallet Svenskt visarkiv däremot utgick det ekonomiska stödet ur företagarens eget genuina intresse för saken. Han kunde knappast vänta sig att företaget skulle vinna någon prestige genom att hålla ett ännu okänt litet arkiv under armarna.

Svenskt visarkivs tillkomst motsvarade emellertid ett behov från flera håll, framför allt från forskarsamhället.¹ I *Om visor och låtar*, en skrift tillägnad Sven Salén 1960, publicerade Ulf Peder Olrog en uppsats om arkivets tillkomst och dittillsvarande arbete.² Som ut-

gångspunkt för visarkivets bildande anger han där svårigheten att skaffa sig överblick över visornas förekomst i folktraditionen. De svenskspråkiga uppteckningarna finns utspridda på en mängd ställen (arkiv och bibliotek), och det stora antal visor som har tryckts i skillingtryck är bristfälligt katalogiserade. Olrog skriver: "Inför dessa på ett tjugotal olika ställen spridda 180 000 visuppskrifter och visavtryck, varav större delen förefallit vara av tämligen efemär betydelse, är det många forskare som fått associationer både till augias-stall och sisyfosarbete."³

Bakgrunden till Svenskt visarkivs tillkomst var sålunda forskningens och andra intresserades behov av att tillgången till material, både vad gäller texter och melodier, underlättades på ett område där systematisk registrering saknades. Visornas källor finner man för övrigt på betydligt fler ställen än det tjugotal som Olrog talade om. Centrala register och sammanställningar där materialet ordnades efter texttyper var efterfrågade även av Sveriges Radio, STIM och Visans Vänner, skriver Olrog. Dessutom fanns behov av skyddskopiering av värdefullt handskriftsmaterial som förvarades på flera håll i landet. Under den tid som förflutit sedan starten har visarkivet vuxit utöver dessa ordnande ambitioner till att bli ett forskningscentrum av vital betydelse i svenskt kulturliv.

Den 23 maj 1951 bildades Stiftelsen Svenskt visarkiv vid ett sammanträde på Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala (ULMA) av folklorister och musikforskare från Uppsala, Stockholm och Åbo, med stöd av representanter för Visans Vänner. Som en bakgrund anför Olrog "ett förslag till ett Nordiskt folkmusik- och folkvisearkiv som diskuterades av Professorerna Otto Andersson och Carl-Allan Moberg vid nionde nordiska folklivsforskarmötet i Stockholm 1948" samt de katalogiseringsarbeten av skillingtrycken som Olrog själv redan utfört.⁴ Det förefaller klart att Otto Anderssons entusiasm för saken spelat en viktig roll; han var med vid stiftandet och trots att han var bosatt i Åbo kom han så länge han levde att engagera sig starkt i arkivets verksamhet. Att nära personliga kontakter mellan dem som verkade för skapandet av ett visarkiv hade stor betydelse är likaså uppenbart. Vid stiftelsetillfället sades planerna framför allt ha kommit närmare ett förverkligande genom ett sammanträffande "under de angenämaste former" mellan den blivande



Svenskt visarkivs styrelse, fotograferad 1956 i visarkivets lokaler på Styrmansg. 4. Fr.v. Ulf Peder Olrog, Karl-Ivar Hildeman, Otto Andersson, Sven Salén, Dag Strömbäck, Mats Rehnberg och Matts Arnberg. Carl-Allan Moberg och Gunnar Fant var frånvarande när bilden togs.

Ur arkivets samlingar.

ordföranden Dag Strömbäck, Sven Salén och Ulf Peder Olrog på den senares sommarnöje på Ingarö den 16 april 1951.⁵ I stiftelse-sammanträdet deltog utom de fem nu nämnda också Mats Rehnberg.

Till att börja med var SVA sålunda en privat stiftelse och fick följaktligen en styrelse, vilken hade följande sammansättning: Dag Strömbäck (professor i nordisk och jämförande folklivsforskning och chef för ULMA, Uppsala, ordförande), Carl-Allan Moberg (professor i musikkvetenskap, Uppsala), Otto Andersson (professor i musikvetenskap och folkdiktsforskning, Åbo), Gunnar Fant (borgmästare, Stockholm), Sven Salén (skeppsredare, Stockholm), Mats Rehnberg (intendent vid Nordiska Museet, sedermera professor, Stockholm), Ulf Peder Olrog (fil.lic., Stockholm). År 1955 tillkom Matts Arnberg (intendent vid Sveriges Radios musikavdelning, Stock-

holm) och Karl-Ivar Hildeman (docent i litteraturhistoria, sedermera professor, Stockholm). Ingmar Bengtsson (professor i musikvetenskap, Uppsala), invaldes 1961 och två år senare även arkivets förståndare Bengt R. Jonsson.

Ulf Peder Olrog och Mats Rehnberg fick i uppdrag att i samråd med juristen Gunnar Fant utarbeta förslag till stadgar. Detta beslut åtföljdes av det för stiftarna karakteristiska tillägget: "dock med förbehållet, att inte det praktiska arbetet skulle klavbindas av för många byråkratiska regler". I stadgarnas första paragraf anges stiftelsens ändamål sålunda:

att skapa översikt över det äldre svenska vismaterialet;

att medelst kopiering på lämpligt sätt bevara representativa och värdefulla delar av detta material;

att ställa handskrivna eller i övrigt svåråtkomliga vissamlingar till forskares och visans vänners förfogande genom att anordna ett centralt arkiv med kopierat material;

att i samarbete med vetenskapliga institutioner insamla och bevara primärmaterial för visforskningen;

att verka för systematisk utforskning av svenska visor genom att bl.a. organisera utbyte av kopierat material mellan olika svenska institutioner; samt

att befrämja samverkan inom nordisk visforskning genom dylika utbyten i syfte att möjliggöra överblick över hela det nordiska vismaterialet.

Skeppsredaren Sven Saléns betydelse för SVA:s tillblivelse och existens under de första decennierna visade sig på flera sätt. Han ställde lokaler till förfogande i rederiets byggnad vid Styrmansgatan 4 och där blev man kvar till början av 1962. När arkivet detta år flyttade till Regeringsgatan 17, var det också till en lokal som "generöst anskaffats av skeppsredare Salén och som inretts på dennes bekostnad, varvid en viss ombyggnad och de nödvändiga reparationerna till största delen utförts av arkivets egen personal under ledning av föreståndaren."⁶ Hyreskostnaderna bestreds fortfarande av Salén. Nästa anhalt blev Observatoriegatan 17 dit flyttningen ägde rum i juni 1967. Efter förstatligandet fanns inom departementet planer på att visarkivet skulle inhyas i det gamla Kronobageriet, där Musikmuseet fick plats. Dessa föll dock eftersom lokalerna efter den nöd-

vändiga ombyggnaden inte skulle bli tillräckliga. Sedan riksdagens kulturutskott i november 1974 varit på besök anvisades arkivet en till storleken mer tillfredsställande hemvist med adressen Hagagatan 23 A (tidigare tillhörig Stockholms universitet). Den 20 november 1975 invigdes denna lokal. Samtidigt öppnades där en uppmärksam-
mad Evert Taube-utställning. Den hittills sista flyttningen ägde rum 1996, då SVA återigen hamnade inom Observatoriets synkrets, vid Norrtullsgatan 6.

Finansiering och förstatligande

För att bedriva en verksamhet i enlighet med angivna syften krävdes givetvis ekonomiska resurser. De första åren var visarkivet även i det avseendet beroende av skeppsredare Sven Saléns frikostiga intresse för saken. Förutom att han ställde lokal till förfogande bidrog han också med nödvändiga ekonomiska medel för verksamheten; de anställda avlönades länge direkt av Salén. Först 1955 fick arkivet statsanslag, ur de lotterimedel som fördelades av Handelsdepartementet (de första åren 10 000 kronor). Men då var, framhåller Olrog, den ekonomiska situationen "ofta ganska prekär". Radioprogram gjordes och tidningsartiklar skrevs "för att säkra ett existensminimum".⁷ De statliga bidragen ökades emellertid efterhand och uppgick vid budgetåret 1969/70 till ca 350 000 kronor.⁸

År 1955 inleddes samarbete med Stockholms Högskola. En institution för visforskning bildades där på Karl-Ivar Hildemans initiativ med professor John Granlund som styrelseordförande; det arbetade sedan inom visarkivets lokaler. Arkivets föreståndare anställdes som assistent vid högskolan från läsåret 1957/58, varigenom hans försörjning tryggades fram till institutionens nedläggning i samband med förstatligandet av SVA 1970, då verksamhetens finansiering äntligen varaktigt säkrades.

Goda kontakter med höga tjänstemän inom departementsvärlden befordrade utvecklingen mot ett förstatligande av Svenskt visarkiv. Sålunda blev ecklesiastikminister Ragnar Edenman övertygad om det riktiga i denna tanke, sedan Bengt R. Jonsson 1967 med framgång lagt fram sin digra doktorsavhandling *Svensk balladtradition I*. Kungl.

Maj:t uppdrog den 25 augusti samma år åt expeditionschefen vid ecklesiastikdepartementet Edvard Reuterswärd att med biträde av departementssekreterare Jan-Mats Lindahl leda en utredning om SVA:s framtida ställning. Lindahl informerade vid ett besök i arkivet den 11 juni 1968 styrelsen om utredningens preliminära resultat, nämligen att SVA från 1 juli 1969 skulle bli en självständig myndighet. En diskuterad eventuell anslutning till Stockholms universitet ställdes på framtiden i avvaktan på den utredning som pågick och länge pågått om dialekt- och ortnamnsarkiven. I protokollet från styrelsemötet i juni antecknas särskilt att styrelsen "vill uttala sin stora tillfredsställelse med arkivchefens [Bengt R. Jonssons] skötsel av institutionen, som otvivelaktigt lett till en mycket gynnsam utveckling av arkivet".

Det dröjde emellertid ytterligare ett år, till 1 juli 1970, innan förstatligandet blev verklighet. Landet hade då bytt behörig minister två gånger, Olof Palme hade visat sitt intresse genom ett besök på SVA, men när saken definitivt avgjordes hade Ingvar Carlsson tillträtt. En viss oro förmärktes i styrelsen inför förändringen. Olrog framhöll vid styrelsens sammanträde 5.6.1970 risken för en minskning av anslagen till insamling och vetenskaplig bearbetning, särskilt till inspelningsverksamheten. Bengt R. Jonsson påpekade också det olyckliga i att propositionen i frågan inte nämnde något om arkivets inspelning och övriga arbete med instrumental folkmusik. Omsorgen om inspelningsverksamheten, som dittills framför allt bedrivits genom Sveriges Radio, hade redan lett till att Samarbetsnämnden för svensk folkmusik bildats med Nils L. Wallin som ordförande och med Matts Arnberg, Olrog och Jonsson som ledamöter. Som ledare för inspelningarna hade nämnden engagerat Märta Ramsten som då verkade vid Sveriges Radio.

Överläggningar med departementet skulle äga rum den 9 juni; det beslöts att professorn i litteraturhistoria Örjan Lindberger, Sven Salén och Jonsson därvid skulle företräda arkivet. Efter denna uppvaktning säkrades driftsanslaget till samma nivå som året före förstatligandet.

I samband med förstatligandet sammanfördes visarkivet med landets dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkiv till en myndighet med namnet DOVA. Den leddes av statens arkivstyrelse där riksarkivarie



*Arkivets chef 1954–1995, Bengt R. Jonsson.
Ur arkivets samlingar.*

Åke Kromnow var ordförande, från 1986 av en särskild av regeringen utsedd styrelse med en hög jurist, Leif Ekberg, som ordförande. Anslutningen till folkminnesarkiven medförde många fördelar för SVA. Det var lätt att få tillgång till de betydande samlingar av vis- och musikmaterial som förvaras i dessa arkiv, t.ex. när det gällde bearbetning och utgivning av vissa genrer eller samlares upp-



Inviigning av arkivets Evert Taube-utställning den 20 november 1975. Fr.v. Robert Rönström, Astri Taube, Barbro Taube och med ryggen mot kameran Birgitta Hylin. Ur arkivets samlingar.

teckningar. Sålunda gav Märta Ramsten i samarbete med Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala 1982 ut Einar Övergaards stora folkmusiksamling, vari även ingår material från DAG i Göteborg. För utgåvan *Sveriges Medeltida Ballader* har under mer än ett par decennier upprepade besök på DOVA-arkiven varit en nödvändighet, även senare när de, liksom SVA, kom att ingå i en ny myndighet, Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI): en mycket stor del av materialet från tiden efter 1870 finns nämligen där.

I likhet med andra arkiv ingående i DOVA fick visarkivet vid förstatligandet en rådgivande nämnd som sammanträdde minst en gång om året tillsammans med arkivchefen. Nämndens första ledamöter blev Örjan Lindberger, Jan Ling (professor i musikvetenskap i Göteborg), Mats Rehnberg, Carl-Ivar Ståhle (professor i nordiska språk, Stockholm) och Erik Lönnroth (professor i historia i Göteborg). I nämnden har senare under olika perioder suttit Göran

Dahlbäck (professor i medeltidshistoria, Stockholm), Lars Furuland (professor i litteraturvetenskap, Uppsala), Magnus von Platen (professor emeritus i litteraturvetenskap, Stockholm), Erik Kjellberg (professor i musikvetenskap i Uppsala) och Barbro Söderberg (professor i svenska språket, Stockholm). Rådgivande nämndens uppgift var att behandla frågor om den vetenskapliga inriktningen av visarkivets verksamhet och om dess allmänna uppläggning. Sedan visarkivet upptagits i SOFI avskaffades den rådgivande nämnden.

Eftersom SVA med sin inriktning på både text och musik intog en lite speciell ställning inom DOVA, diskuterades länge om en annan organisationstillhörighet skulle vara att föredra. Men inte förrän 1999 kom en förändring till stånd. Den innebar att SVA överfördes till Statens Musiksamlingar, vari också ingår Statens Musikbibliotek och Musikmuseet. Svenskt visarkiv tillhör nu en organisation vilkens alla tre enheter befinner sig i Stockholm, givetvis en fördel i administrativt hänseende. Denna anknytning gynnar också samarbete av flera slag, i fråga om planering av forskning, dataregistrering och annat av mera praktisk natur.

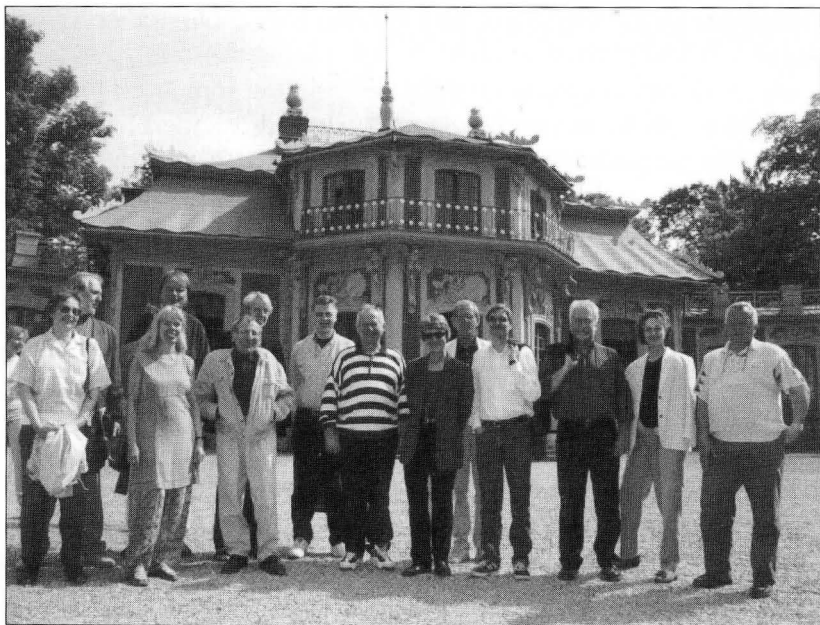
År 1970 stiftades Samfundet för visforskning som är en förening till stöd för Svenskt visarkiv. Dess förste ordförande blev Ragnar Edenman, då landshövding; han efterträddes 1979 av Edvard Reuterswärd som sedan följdes av Örjan Lindberger (från 1987) och Jan-Erik Wikström (från 1988). I skrivande stund är förre kulturministern Bengt Göransson dess ordförande. Familjen Saléns fortsatta intresse för visarkivet framgår bland annat av att pionjärens son Sven Hampus Salén engagerat sig i samfundet, bland annat på olika poster i dess styrelse.

Personal

Arkivets arbete leddes de första åren av Ulf Peder Olrog själv. Även sedan i juli 1954 en ny föreståndare, dåvarande fil.kand. Bengt R. Jonsson, anställdes, deltog Olrog i varierande omfattning i verksamheten. Under 1960-talet blev hans engagemang vid Sveriges Radio dock allt mer omfattande. Åren före sin anställning hade Jonsson på arkivets uppdrag katalogiserat och typbestämt 15- och 1600-ta-

lens visböcker och A. A. Afzelius och A. I. Arwidssons så viktiga handskriftssamlingar från 1810-talet. Han förblev arkivets chef tills han, då professor, pensionerades 1995.

De första åren utfördes mycket av det praktiska arbetet av tillfälliga anställda, s.k. arkivarbetare. Under tidernas lopp har emellertid en rad ämnesmässigt kvalificerade personer med olika bakgrund under kortare eller längre tid gjort tungt vägande insatser; utrymmet tillåter inte en uppräknig av alla som bidragit till analyser av melodi- och textmaterial, inspelning, biblioteksarbete, service och annat. Här kan bara nämnas att Jan Ling tidigt var anställd som den förste musikvetenskaplige experten. Efter Ling knöts musikforskaren Margareta Jersild i april 1962 fast till arkivet; 1975 disputerade hon på en avhandling med titeln *Skillingtryck. Studier i svensk folklig vis-sång före 1800*. Den musikvetenskapliga sidan av verksamheten stärktes när Märta Ramsten i samband med sin funktion i Samarbetsnämnden



Personalens vårutflykt gick 1999 till Drottningholms slott. Här poserar hela styrkan framför Kina slott.

Foto: Bo Flodin.

kom till arkivet; hon disputerade 1992 på en avhandling med titeln *Återklang — svensk folkmusik i förändring 1950-1980*. Efter Bengt R. Jonssons avgång tillträdde Ramsten som arkivchef och leder sedan dess verksamheten.

Jonsson stod själv för den folkloristiska kompetensen, vilken ytterligare markerades 1969 i och med att Eva Danielson blev arkivarie. Hon har sedan förutom andra uppgifter svarat för huvuddelen av den alltmer krävande servicen till besökande forskare och allmänhet. Den särskilda språk- och litteraturinriktade sakkunskapen fick sin förste egentlige företrädare i och med att artikelförfattaren med medeltidsforskning som specialitet tillträdde en nyskapad tjänst 1978. Senast anställd (år 2000) av den handläggande personalen är den musikvetenskapligt förfarna Ingrid Åkesson, som nu övertagit större delen av besökarservicen. I och med jazzavdelningens tillkomst tillfördes SVA ytterligare kompetens inom musikforskningen. Under de senaste decennierna har bland annat den tekniska utvecklingen fört med sig en mängd nya arbetsuppgifter. Den mångkunnige Björn Nordén som kom till SVA 1983 har påtagit sig många av dessa, som hantering av datorer och datorprogram, layout av tidskrifter och böcker, utställningar mm. Den administrativa sidan av verksamheten tilldelades vid förstatligandet två tjänster som nu har krympt till en enda med Marianne Silfverhielm som innehavare. Därtill har många extra anställda i olika arbetsmarknadsåtgärder verksamt bidragit till att ordna och registrera viktiga delar av samlingarna.

Verksamhetsområden och arbetsuppgifter

Den grundläggande uppgiften för SVA blev som stadgarna anger från början att skapa översikt över det äldre svenska vismaterialet. Man inventerade, katalogiserade och systematiserade material som då i original fanns på olika institutioner i landet, liksom i Åbo, Helsingfors och Köpenhamn. Så långt de ekonomiska resurserna räckte började man kopiera det utspridda materialet. Olrog beräknar i sin uppsats att fyra femtedelar av allt tillgängligt handskriftsmaterial skulle finnas på mikrofilm i slutet av 1961. Därmed skulle visarkivet kunna fungera som den centrala för visforskningen som det var tänkt att

vara. För att skapa ordning i augiasstallet och hålla reda på materialet upprättades ett centralt textbörjanregister. Till detta kunde man i viss utsträckning utnyttja redan existerande register i olika institutioner som kopierades, kompletterades och ordnades. Enligt Olrogs beräkning upptog textbörjanregistret 1960 89 000 katalogkort.⁹ Registret har sedan kompletterats efterhand under arkivets fortsatta verksamhet med ca 25 000 kort, som hänvisar både till handskrifter och tryckt material. Sedan 1990-talets början har dataregister upprättats. Dessa inriktades till att börja med huvudsakligen på tryckta källor, vilka upptog visor och melodier som var särskilt efterfrågade av de forskare och den allmänhet som dagligen anlitar visarkivet. Dataregistreringen fortsätter löpande, särskilt med hjälp av tillfälligt anställda. I databaserna är det möjligt att snabbt söka fram material efter nyttjarnas önskemål. I skrivande stund uppgår antalet textbörjanposter i visdataregistret till nära 120 000, varav dock en stor procent hänvisar till olika belägg på samma visa. Dataregistret är främst att anse som ett komplement till det äldre textbörjanregistret som i första hand upptar handskriftsmaterial.

Även om SVA inte bedrivit någon aktiv insamling av handskriftsmaterial har emellertid även sådant på olika sätt med tiden kommit in till arkivet. Vid förstatligandet omfattade handskriftssamlingen 233 nr, därefter har den utökats efterhand så att den i skrivande stund upptar 1429 nr. De flesta accessionerna är gåvor, en mindre del har kunnat inlösas. Arkivets äldsta handskrifter daterar sig till 1700-talets första hälft. Handskrifts- och kopiesamlingen finns närmare beskriven i *En brokig samling. En bok om samlingar och samlare*, som ges ut i samband med Svenskt visarkivs 50-årsjubileum.

Den mest betydelsefulla originalsamlingen i Svenskt visarkiv utgörs emellertid av inspelningarna. Från 1968 gjordes inspelningar i regi av Samarbetsnämnden för svensk folkmusik. Det var som nämnts i detta sammanhang som Märta Ramsten kom till SVA; hon har därefter förestått och själv till största delen svarat för inspelningsverksamheten. Med tiden har också ett stort antal tillfälliga medarbetare bidragit därtill. Inspelningsverksamheten beskrivs närmare på annan plats i detta nummer av Noterat. På 1970-talet fick visarkivet ett exemplar av de genom Radiotjänst/Sveriges Radio gjorda inspelningarna från åren 1948 till 1968. Däri finns de historiskt ytterst viktiga

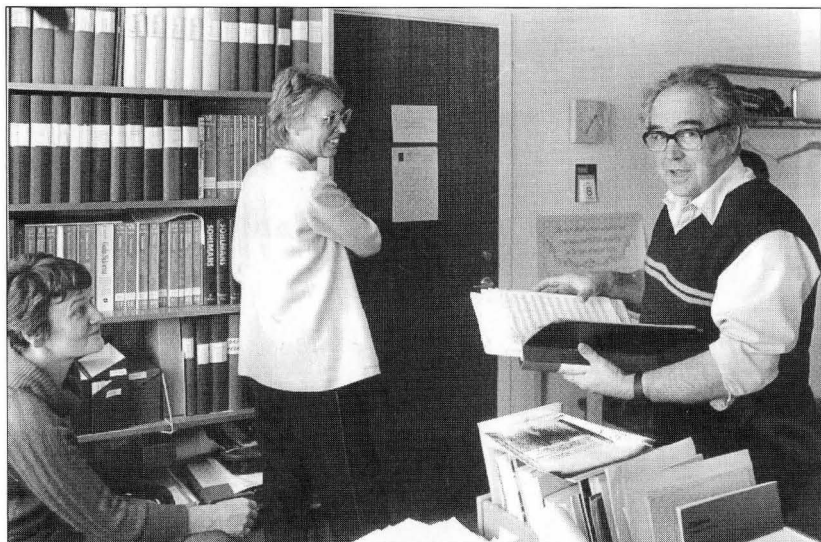


Vid invigningen av Svenskt visarkivs nya lokaler på Hagagatan överlämnade musikantikvarien Gunnar Ternbag en gåva från Dalarnas museum. Ur arkivets samlingar.

inspelningarna efter ett stort antal traditionsbärare från Åbolands skärgård (med Svea Jansson) liksom från stora delar av Sverige (med bl.a. Ulrika Lindholm från Jämtland och Lena Larsson från Bohuslän).

Både Institutionen för visforskning och Samarbetsnämnden för svensk folkmusik upphörde efter förstatligandet och deras samlingar överläts till Svenskt visarkiv.

I konsekvens av Svenskt visarkivs utveckling till en betydelsefull vetenskaplig institution framstod det som en viktig angelägenhet att publicera egna och andras skrifter om visor och folklig instrumentalmusik. Så tillkom vetenskapliga skriftserier jämförbara med universitetens. *Svenskt visarkivs handlingar* upptar akademiska avhandlingar, den först publicerade är Bengt R. Jonssons *Svensk balladtradition I*



*Vardag i arkivets expedition. Dragspellspecialisten Tord Johansson, Ösmo, samtalar med arkivets arkivarier Eva Danielson och Märta Ramsten.
Foto: Per-Ulf Allmo 1986.*

(1967). De andra skriftserierna är *Skrifter utgivna av Svenskt visarkiv* och *Meddelanden från Svenskt visarkiv*. Om den betydande utgivningen av folkmusikfonogram kan också läsas på annan plats i detta nummer.

År 1976 var det dags för den första årsboken, *Sumlen*, vilken har redigerats av arkivets tjänstemän men formellt utgivits av Samfundet för visforskning. Fastän de flesta artiklar som publicerats i *Sumlen* behandlar svenskt material har årsboken också velat markera att nordisk forskning inom området i mycket utgör en enhet; forskare från alla nordiska länder har därför publicerat sig i *Sumlen*, vilken också har haft en nordisk redaktionskommitté. Den årliga utgivningen fortsatte till 1995 (ehuru med viss eftersläpning); i dagens läge är *Sumlens* fortsatta existens osäker, dess status av regelbundet utkommande årsbok är emellertid av praktiska skäl upphävd. En hanterligare tidskrift, utan krav på strikt periodicitet, kallad *Noterat* började utkomma 1995; detta nummer är det nionde. Jazz-

avdelningen ger sedan 1981 ut serien *Publikationer från Svenskt visarkivs jazzavdelning*.

Det var en väsentlig och för många kanske överraskande utvidgning av Svenskt visarkivs verksamhetsområde som kom till stånd i och med att också den svenska jazzen uppmärksammades. År 1977 bildades vid SVA Gruppen för svensk jazzhistoria, bestående av forskare, jazzmusiker och -skribenter med Bengt R. Jonsson som ordförande och Erik Kjellberg som sekreterare. Uppgiften var att kartlägga den svenska jazzens historia medan ännu ledande företrädare för de äldre generationerna var i livet. Arbetet bedrevs huvudsakligen med anslag från Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Från 1 juli 1981 blev jazzavdelningen inlemmad i SVA:s ordinarie verksamhet. Den leddes de första åren av Erik Kjellberg (med Jan Bruér som vikarie en kortare tid); sedan Kjellberg övergått till Uppsala universitet som professor i musikvetenskap tillträdde Jens Lindgren, jazzmusiker och fil.mag. 1987 som föreståndare. Jazzavdelningen beskrivs närmare på annan plats i detta nummer.

En central uppgift i Svenskt visarkivs publiceringsverksamhet har under lång tid varit utgivningen av en vetenskaplig utgåva av det svenskspråkiga dokumentationsmaterialet till de medeltida balladerna. Bengt R. Jonsson organiserade tidigt den omfattande insamlingen och typbestämningen av det hithörande materialet med sikte på utgivning. Hans nämnda doktorsavhandling var också avsedd som ett grundläggande förarbete till utgåvan *Sveriges Medeltida Ballader*. Diskussioner med expertis på de språk- och musikvetenskapliga fälten fördes i syfte att fastställa principerna för utgivningen liksom om frågor som gällde finansiering och tryckning av ett så stort arbete. Jonsson gjorde i samband därmed ett antal prov på redigering av texter. En viktig förberedelse för utgåvan var också publiceringen av en samnordisk typkatalog som skapade den nödvändiga översikten över det mångskiftande balladmaterialet; den utkom 1978 under titeln *The Types of the Scandinavian Medieval Ballad* och var ett samarbete mellan Jonsson, Eva Danielson och den norske forskaren Svale Solheim.

För arbete med direkt sikte på att genomföra utgivningen blev det inte tid förrän en textvetenskaplig tjänst tillkom, varigenom ar-

tikelförfattaren anställdes. Efter ytterligare diskussion om och revidering av utgivningsprinciperna började redigeringen då om från början. Textredigeringen har sedan utförts av artikelförfattaren, i de första banden i samråd med arkivchefen, medan melodiredigeringen helt legat i händerna på Margareta Jersild. Med biträde av andra anställda har under utgivningsarbetets gång gjorts ytterligare inventeringar av tidigare ogenomgångna handskriftssamlingar, varigenom balladmaterialet utökats väsentligt; särskilt stora fynd gjordes då i Nordiska museets folkminnessamling och i Gabriel Djurklous arkiv i Örebro läns museum.

Utgåvans första band som innehåller de naturmytiska balladerna utkom 1983. När det till sist förelåg i tryck överlämnades det första exemplaret till statsrådet Bengt Göransson vid en ceremoni i arkivets hörsal. Samma dag avhölls ett balladsymposium med Lars Huldén, Iørn Piø och Anne Swang som föreläsande gäster från Finland, Danmark respektive Norge. Därefter har med tämlig regelbundenhet följt legendvisorna och de historiska visorna (båda i band 2) och riddarvisorna (band 3 och 4). Det femte och sista, med kämpa- och skämtvisor, har utkommit år 2001. Därmed föreligger äntligen en länge efterfrågad edition som till gagn för svensk och internationell forskning presenterar det fullständiga balladmaterialet i svensk språkdräkt i uppteckningar, nedskrifter och tryck från 1500-talet fram till våra dagar och i inspelningar från det senaste halvsekle. Materialet är huvudsakligen från Sverige men också i väsentlig omfattning från det svenskspråkiga Finland och till en liten del även från Estland.

Tidigt började uppbyggnaden av ett bibliotek med anknytning till arkivets verksamhet. Den bristande tillgången på ekonomiska medel har medfört att det har tagit tid att förvärva de böcker och tidskrifter som måste anses nödvändiga för en institution som SVA. En stor del av beståndet har kommit genom donationer. Framför allt upptar samlingarna utgåvor av visor och folklig instrumentalmusik som tryckts under 1800- och 1900-talen. Förutom utgåvorna finns viss speciallitteratur inom visforskning, musikvetenskap, hymnologi, etnologi, nordiska språk, litteraturvetenskap, historia och kulturhistoria. Biblioteket som är under ständig uppbyggnad omfattar nu mer än 25 000 band. Dessutom hålls ett hundratal tidskrifter inom till-

lämpliga ämnesområden. Litteraturen är både svensk, allmänt nordisk och i vidare mening internationell.

Svenskt visarkiv har under sin femtioåriga existens vuxit till en institution med ett gott rykte inom den lärda världen både i Sverige och utomlands, inte minst tack vare den aktningvärda produktivitet som arkivet som sådant och enskilda anställda lagt i dagen. Under sin mer än fyrtioåriga chefstid konsoliderade Bengt R. Jonsson den vetenskapliga grunden för verksamheten samtidigt som han visste att knyta värdefulla kontakter inte bara i den vetenskapliga världen utan också i de kretsar där makt och pengar dväljs. Redan tidigt inleddes ett regelbundet samarbete med andra nordiska och utomnordiska institutioner inom musik- och visforskning. Flera tjänstemän har deltagit eller deltar som styrelseledamöter eller på annat sätt i flera internationella organ, som International Council for Traditional Music (ICTM). Visarkivet representeras också vid inrikes och utrikes konferenser och arrangerar självt liknande möten med gäster inbjudna från det internationella vetenskapssamhället, t.ex. inom ramen för samarbetet inom balladforskningen. I samband med 40-årsjubileet 1991 huserades såväl den 21:a internationella balladkonferensen (Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore; Kommission für Volksdichtung) som den 4:e nordiska jazzforskningskonferensen. Ansvar för forskningen inom Statens Musiksamlingar ligger nu på Svenskt visarkiv. Musiketnologiska projekt har drivits och drivs med medel från Riksbankens jubileumsfond.

Även för andra kategorier inom kulturfältet spelar visarkivet en roll genom att ta emot besökare från universitetsinstitutioner, folkhögskolor, föreningar och olika medier. I inte ringa grad frekventeras SVA också av utländska forskare. Utövande musiker av skilda kategorier, liksom kompositörer och arrangörer, utnyttjar ofta de källor som arkivet kan ställa till förfogande. För Sveriges Radio gör flera anställda fortfarande regelbundet program både om visor, folkmusik och jazz. Den dagliga servicen har under årens lopp blivit alltmer omfattande. Visarkivet har kommit att få stor betydelse inte bara för specialister utan också och inte minst för allmänheten: dagliga besökare efterfrågar visor eller låtar som de hört i sin ungdom och fragmentariskt bevarar i sitt minne. Från en tämligen blyg-

sam tillvaro, beroende av en enskild finansiärs välvilja och levande intresse för visor, har Svenskt visarkiv utvidgat sitt verksamhetsfält till att omfatta den folkliga musikaliska kulturen i stort. Som en på detta sätt specialiserad, på vetenskaplig grund arbetande institution, har SVA få motsvarigheter i Europa.

Noter

1. Denna artikel grundar sig huvudsakligen på sammanträdesprotokoll från Stiftelsen Svenskt visarkivs styrelse, Rådgivande nämnden, Samfundet för visforsknings styrelse, Institutionen för visforskning, vidare på Svenskt visarkivs årsberättelser (vilka alla förvaras i SVA) samt på samtal med anställda vid arkivet, främst förre arkivchefen Bengt R. Jonsson, och på min egen erfarenhet.
2. Ulf Peder Olrog, "Svenskt Visarkiv 1951–1960". (I: *Om visor och låtar. Studier tillägnade Sven Salén den 7 nov. 1960.*) Artikeln är en reviderad och ajourförd upplaga av en artikel som Olrog publicerade i *Arv* 1953.
3. Olrog, a.a., s. 113.
4. Ib., s. 115.
5. Protokoll från stiftelsesammanträdet 23.5.1951.
6. Årsberättelsen 1962.
7. Olrog, a.a., s 117.
8. Bengt R. Jonsson, "Om Svenskt visarkiv." *Vintergatan* 1971, s. 55.
9. Olrog, a.a., s. 120f.